

Φώτης Κόντογλου

Ο αστρολάβος*

Η Γης είναι η μητέρα μας, απ' αυτήνα βγήκαμε και πάλε σε δαύτη θα γυρίσουμε. Όλα τα ζωντανά πλάσματα τούτη τα θρέφει, κάθε σπέρμα τούτη το βλασταίνει στη στεριά και μέσα στη θάλασσα, στα ποτάμια και στις λίμνες. Στα σπλάχνα της πάλε βαστά άλλα τόσα άψυχα, λογής λογής πετράδια, ασήμια, μαλάματα*, σίδερα, αλάτια κι άλλα πράματα μυστικά, που δεν τα ξέρει κανένας.

Σαν ένα σπυρί θε να 'ναι ανάμεσα στ' άλλα τ' Άστρα, κι ας είναι το πιο μεγάλο πράμα που ξέρουμε. Απορεί άνθρωπος με τι τρόπο σηκώνει τα βαριά βουνά, τις θάλασσες, τις πολιτείες, και γυρίζει μέσα στ' απέραντο πέλαγο τ' ουρανού, για τούτο οι παλαιοί πιστεύανε πως στέκεται δίχως να σαλέψει, θεμελιωμένη στον αιώνα.

Οι πολλοί άνθρωποι δεν κάθονται να στοχαστούνε ποτέ καλά τούτον τον κόσμο που μας τριγυρίζει κι απορώ πώς μπορούνε και ζούνε, μάλιστα λογαριάζουνε τον εαυτό τους φτυχισμένον στεκάμενοι διψασμένοι μακριά από τούτη τη χρυσή βρύση π' αναβρύζουνε όσα γλυκά αισθήματα αναπαύουνε τον άνθρωπο και τον κάνουνε να φχαριστά το Θεό, γιατί γεννήθηκε σ' αυτόν τον κόσμο. Όποιος δεν ήπια από τούτο τ' αγιασμένο νερό του Μπαλουκλή*, να μη λέγει πως είναι φτυχισμένος, ας πάει να 'χει και τα πλούτη του Κροίσου.

Την πλάση οι αρχαίοι Έλληνες τη λέγανε Κόσμο, που θα πει στολίδι, μα ιδιαίτερα Κόσμο είπανε όσα βρίσκονται απάνου στη Γης και τη στολίζουνε σα να 'ναι το πλουμισμένο ρούχο της. Τον παλιόν καιρό οι κοπέλες κεντούσανε στα ρούχα τους ξόμπλια* που παρασταίνανε αλλού τον Ουρανό με τ' άστρα, αλλού τη Γης με τα λουλούδια, αλλού τη Θάλασσα με τα ψάρια. Και τα πιο πολλά αγάλματα παρασταίνουνε αλληγορικά με πρόσωπα πότε τη Θάλασσα, πότε τον Ήλιο, πότε το Φεγγάρι κι άλλα.

Τα πιο μεγαλόπρεπα στολίδια της Γης είναι τα Βουνά, που πολλά από δαύτα φτάνουνε σ' ένα ψήλος να ζαλιστεί άνθρωπος, τέσσερις χιλιάδες μπόγια και παραπάνου, θεμελιωμένα στον αιώνα. Απάν' απάνου οι κορφές τους είναι καπλαντισμένες* μ' ατσαλένια βράχια, φαγωμένα από τα δρολάπια* κι απ' τ' αστροπελέκια. Δεν έχουμε εδώ στον τόπο μας βουνά τόσο ψηλά, όσο είναι σε άλλες χώρες, και μολαταύτα τα βουνά της Ελλάδας πολλές φορές φαντάζουνε σαν πιο μεγαλόπρεπα και πιο αψηλά παρά κείνα τα θεόρατα Ιμαλάγια της Ιντίας, επειδής τον περισσότερον καιρό ο αγέρας είναι καθαρός και κρουσταλλιασμένος και τα δείχνει καθαρά, που θαρρείς πως είναι πέτρες κειτάμενες* στον κάμπο, να τις αγγίξεις με το χέρι σου. Ενώ τα μεγάλα Βουνά τα ζώνουνε αντάρες και σύννεφα και τα κρύβουνε ολοχρονίς από τα μά-

* **αστρολάβος:** όργανο που χρησίμευε παλιά στη ναυσιπλοΐα για τον προσδιορισμό του ύψους των αστεριών πάνω από τον ορίζοντα

* **μαλάματα** (το μάλαμα = το χρυσάφι): ποσότητες χρυσού

* **τ' αγιασμένο νερό του Μπαλουκλή:** πρόκειται για τη Ζωοδόχο Πηγή του Μπαλουκλή, που είναι χριστιανικό αγίασμα στην Κωνσταντινούπολη

* **ξόμπλια** (το ξόμπλι): η διακόσμηση, σχέδια πάνω σε κέντημα

* **καπλαντισμένες** (καπλαντίζω): ντυμένες, καλυμμένες, σκεπασμένες

* **τα δρολάπια** (το δρολάπι): τα ανεμοβρόχια, οι νεροποντές

* **κειτάμενες** (κείτομαι): πεσμένες, ξαπλωμένες

- * **θαμάζεται**
(θαμάζομαι):
αισθάνεται θαυμασμό
- * **να τα τηράξει** (τηρά-
ζω): να τα κοιτάξει, να
τα αντικρίσει
- * **μπουγάζια**
(το μπουγάζι): στενά
θαλάσσια περάσματα
- * **κόρφους** (ο κόρφος):
θαλάσσιους κόλπους
- * **πλουμισμένη**
(πλουμίζω): στολισμένη
- * **επιταυτού:**
επίτηδες, ειδικά
- * (η) **γούρνα:** κοίλωμα
με νερό, όμοιο με
λεκάνη
- * **το Αρχιπέλαγο:**
το Αιγαίο πέλαγος
- * **Κολόνες του
Ηρακλέα:**
ο πορθμός του
Γιβραλτάρ
- * (η) **μπούκα:**
στόμιο λιμανιού
- * **βαθρακοί**
(ο βαθρακός): το
βατράχι
- * **γύρω από 'ναν:**
γύρω από έναν

τια μας, κι έχουνε πολύ μάκρος και πολλές κορφές, που δεν είναι πια βουνά μονοκόμματα, παρά ένα χάος αληθινό. Γιατί ο άνθρωπος είναι πλασμένος να μπορεί να νιώσει ό,τι πράγμα είναι στα μέτρα του και στις δυνάμεις του, πιο πολύ παρά ό,τι είναι όξω απ' όσο φτάνει το μάτι του κι απ' όσο αισθάνεται η καρδιά του. Το ίδιο είναι κι ο μέρμηγκας, τριγυρίζει γύρω από μια πέτρα και θαμάζεται* και λέει μέσα του τι θεόρατο βουνό είναι τούτο, γιατί κείνη η πέτρα είναι σε αναλογία με το μπόι του, ενώ η Γκίονα και τ' Άγραφα είναι γι' αυτόν ακατανόητα, επειδή δεν ημπορεί να τα τηράξει* και να τα θαμάξει.

Ένα τέτοιο πράγμα γίνεται και στη Θάλασσα, μονάχα πως ο ταξιδευτής τραβώντας με το καράβι του πολλά μερόνυχτα δίχως να βρει στεριά, τα χάνει κι απορεί πού βρίσκεται τόσο νερό που λες και δεν έχει άκρια και πάτο, επειδή στη θάλασσα δεν είναι μονάχα το μάτι που τον κάνει να θαμάξει, μα κι ο καιρός που περνά ώσπου να βρει στεριά. Έχουνε να πούνε πως οι Έλληνες τραγουδήσανε κι ιστορήσανε με πιότερο αίσθημα απ' άλλους τα φυσικά χτίσματα και δεν αφήσανε τίποτα να μην το στολίσουνε με τη φαντασία τους, είτε Βουνό, είτε Θάλασσα, Ποτάμια, Νησιά, Βρύσες, επειδή με το να 'ναι μικρή η χώρα τους κι η θάλασσά τους γιομάτη μπουγάζια* και κόρφους*, και πλουμισμένη* από πλήθος νησιά, λες κι ήτανε επιταυτού* καμωμένα όλα τα φυσικά για τον άνθρωπο κι αγαπημένα από δαύτον, κι όχι φοβερά κι απέραντα που να τον τρομάζουνε και να τον βουβαίνουνε. Και τα παραστήσανε όλα τα φυσικά με σκέδιο ανθρωπινό, τις Θάλασσες, τα Ποτάμια, τα Βουνά, τις Βρύσες, τους Ανέμους και τ' άλλα της Γης.

Η θάλασσα η δική μας είναι μικρή γούρνα* μπροστά στον Ωκεανό, θέλω να πω για τ' Αρχιπέλαγο* και για τη Μαύρη Θάλασσα. Μα κι η λεγόμενη Μεσόγεια Θάλασσα, που 'ναι το μεγάλο πέλαγο για τα καράβια μας, είναι κι εκείνη μια μικρή λίμνη, αν τη βάλεις κοντά στον Ωκεανό. Για τούτο ο σοφός Πλάτωνας λέγει πως η θάλασσα που βρίσκεται μέσα από τις Κολόνες του Ηρακλέα* φαίνεται σα λιμάνι με μια στενή μπούκα* κι οι άνθρωποι που ζούνε γύρω της είναι ίδια μερμήγκια ή βαθρακοί* γύρω από 'ναν* βάλτο.

Στα σημερινά τα χρόνια οι άνθρωποι πετάνε στον ουρανό με τ' αεροπλάνα και ταξιδεύουνε με μεγάλη γληγοράδα, ώστε να 'ρχεται η μια χώρα κοντά στην άλλη και φαίνεται η Γης ίσα μ' ένα πορτοκάλι. Με τούτο δεν πάει να πει πως ο κόσμος μίκρυνε. Πολλά μυστήρια είναι ακόμα, πλήθος τόποι κρυμμένοι και μυστικοί. Κι οι χώρες οι αρχαίες έχουνε πράγματα που δεν ιστορηθήκανε, γιατί χιλιάδες χρόνια πατιούνται από ανθρώπους που χτίζουνε ολοένα χτίρια, φτιάνουνε καράβια κι άλλα χειροτεχνήματα, πλέκουνε ιστορίες, που κάθε άνθρωπος μερακλής και περίεργος θέλει να τα μάθει και να τα σπουδάξει. Άλλη γνώση φχάριστη κι αισθηματική για τον άνθρωπο σαν την ιστορία της Γης, λέγω να μην υπάρχει.

Φώτη Κόντογλου, Ζώα (Οι Έλληνες ζωγράφοι, εκδ. Μέλισσα)

Φώτη Κόντογλου, Αυτοπροσωπογραφία

Φώτης Κόντογλου

(Αϊβαλί Μικράς Ασίας 1895 -
Αθήνα 1965)

Ζωγράφος, με σπουδαίες επιδόσεις στην αιογραφία, και πεζογράφος. Το πραγματικό όνομά του ήταν Φώτης Αποστολέλης. Μετά τη Μικρασιατική καταστροφή εγκαταστάθηκε μόνιμα στην Αθήνα. Το έργο του, γραμμένο στη δημοτική γλώσσα, προβάλλει την Ελλάδα, την Ορθοδοξία, την αγνή παράδοση της ελληνικής Ανατολής' είναι κατάφορτο από ποικίλα στοιχεία που σχετίζονται με τη διαχρονική πορεία και την ιστορία του μικρασιατικού ελληνισμού. Έργα του: Ταξίδια, Πέδρο Καζάς, Αδάμαστες ψυχές, Η πονεμένη Ρωμιοσύνη κ.ά.

Ερωτήσεις - Δραστηριότητες:

1. Ποια είναι η θέση της Γης στο Σύμπαν; Πώς έβλεπαν οι αρχαίοι τη Γη και πώς εμείς σήμερα;
2. Να βρείτε στο κείμενο τις ομορφιές της Γης και να συζητήσετε γι' αυτές στην τάξη.
3. Λέγονται πολλά, και μάλιστα δυσάρεστα, για την εικόνα που θα παρουσιάζει η Γη μας στο άμεσο μέλλον. Επειδή το μέλλον αυτό ανήκει περισσότερο σ' εσάς, ποιες πρέπει να είναι οι ενέργειές σας, ώστε να απολαύσετε μια ευχάριστη και πιο ανθρώπινη ζωή;
4. Ζωγραφίστε μια εικόνα, εμπνευσμένη από το κείμενο.
5. Η γλώσσα του κειμένου διαφέρει σε αρκετά σημεία από τη γλώσσα που γράφουμε σήμερα. Πώς το εξηγείτε;